

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лазос Г. Особиста терапія як важливий аспект професійної підготовки психолога і психотерапевта. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. № 2-3 (23). 2021. С. 77 – 90.
2. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія. З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос [та ін.]; за ред. З.Г. Кісарчук. Київ, 2020. 178с.
3. Bober T., Regehr C. Strategies for Reducing Secondary or Vicarious Trauma: Do They Work? Ontario Medical Association and the University of Toronto. *Brief Treatment and Crisis Intervention*. 2005. P. 1 – 9.
4. Development and validation of the Secondary Traumatic Stress Scale / Bride et al. *Research on Social Work Practice*. 2004. №14. P. 27–35.
5. Hunter S.V., Schofield M. J. How Counsellors Cope with Traumatized Clients: Personal, Professional and Organizational Strategies. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 2006. Vol. 28, No.2. Pp. 121–138.
6. Makadia R. Indirect exposure to client trauma and the impact on trainee clinical psychologists: secondary traumatic stress or vicarious traumatization? A thesis submitted for the degree of Doctorate of Clinical Psychology. *Clinical Psychology Unit Department of Psychology*. University of Sheffield. 2011. 125p.
7. Pearlman, L. A., Saakvitne K. W. Trauma and the therapist: countertransference and vicarious traumatization in psychotherapy with incest survivors. New York. W. W. Norton & Company. 1995. 451 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

Мельник Д.Ю.

Полтавський національний педагогічний

Актуальність теми. Ціннісні орієнтації є складним соціально-психологічним феноменом, що характеризує спрямованість і зміст активності особи, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, надаючи сенс і напрям особистим позиціям, поведінці, вчинкам. Вони виражають її змістовне ставлення до соціальної дійсності і в цій якості визначають мотивацію поведінки людини. Те, що саме є для людини цінністю, робить істотний вплив на всі сторони її діяльності.

Як елемент структури особи, ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність до здійснення певної діяльності із задоволення потреб і інтересів, вказують на спрямованість поведінки. Оскільки набір цінностей, які засвоює індивід у процесі соціалізації йому «транслює» саме суспільство, дослідження системи ціннісних орієнтацій молоді виявляється особливо актуальною проблемою.

Вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді є надзвичайно важливим у контексті соціальних трансформацій, які відбуваються в українському суспільстві. Студенти – це не лише найбільш активна частина молоді, а й майбутні фахівці, інтелектуальна еліта країни, від світоглядних позицій яких залежатимуть соціальні, культурні й економічні процеси найближчих десятиліть. У студентському віці формуються основи особистісної ідентичності, життєвих цілей і моральних пріоритетів. Саме тому дослідження системи цінностей студентів дозволяє не лише оцінити рівень їх соціальної адаптації, а й виявити тенденції розвитку суспільної свідомості молоді.

Особливої ваги це питання набуває в умовах воєнного стану, глобальної нестабільності та кризи ідентичності, коли трансформуються традиційні уявлення про добробут, щастя, успіх та самореалізацію. Вивчення ціннісних орієнтацій студентів сприяє кращому розумінню того, які чинники впливають на їхню

поведінку, професійний вибір та громадянську активність.

Проблему ціннісних орієнтацій студентської молоді висвітлено в працях Н.І. Жигайло, А.А. Фурман, М.О. Марценюк, Д.Р. Щепової, Н.А. Олійник, В.І. Імбер, Т.С. Білик, С.В. Матяж, А.О. Березянської, О.В. Жулінської, Н.П. Мацоли та ін. Це свідчить, що дана тематика є доволі поширеною.

Мета розвідки – на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначити психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентів.

Завдання дослідження полягають у наступному: 1) охарактеризувати процес формування ціннісних орієнтацій; 2) розкрити особливості розвитку ціннісних орієнтацій у студентському віці.

Основні результати та висновки дослідження. Цінності – це, з одного боку, характеристики предметів або явищ у суспільстві, які задовольняють потреби, інтереси та бажання людей. Інакше кажучи, це соціально значущі уявлення про такі поняття, як добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо. Вони зазвичай не викликають сумнівів, проте можуть змінюватися з часом і служити еталоном або ідеалом для людей. З іншого боку, цінності виражаються у відношенні людини до предметів та явищ реальності через ціннісні орієнтації, соціальні установки та особистісні якості. Таким чином, вони є частиною структури особистості. Перший аспект є суспільним, другий – особистісним [2].

Джерелом формування ціннісної орієнтації є сенсожиттєва активність особистості, яка визначає рівень домагань та спрямованість особистості в процесі досягнення конкретних цілей.

Ціннісні орієнтації формуються в процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду і відображаються в її цілях, переконаннях, інтересах, тобто в процесі соціалізації. У процесі історичного розвитку сформувалися різноманітні механізми передачі цінностей від покоління до покоління. Помітну роль серед цих механізмів відіграють сім'я, церква, мистецтво, література, культура тощо. Людина засвоює ці цінності як свідомо, так і несвідомо (наприклад, коли вона не може пояснити, чому віддає перевагу певним цінностям над іншими) [3].

В процесі дозрівання людина засвоює різні цінності, а потім і усвідомлює для себе їх суть і значення. Потім, в процесі навчання, всебічного розвитку, накопичення життєвого досвіду в особистості формується здатність самостійно обирати «базову» цінність, тобто цінність, яку вона вважає найбільш значущою і важливою на даний момент, і при цьому задає ієрархію. Тобто індивіди спочатку набувають досвіду попередніх поколінь і приймають суспільно визнані стереотипи поведінки, які керуються соціокультурними цінностями. Тільки так він може набути власного досвіду, який допомагає особистості адаптуватися до мікросередовища [2].

Тому не випадково ціннісні орієнтації є багатofункціональними: вони дають змогу індивіду дотримуватись соціальних норм, сприяють самовизначенню особистості, реалізації здібностей, забезпечують гармонію внутрішнього світу. Усе це вчені пояснюють тим, що структура ціннісних орієнтацій має дві складові – когнітивну та емоційну. Перша охоплює процес прийняття цінностей суспільства, а друга – власне переживання індивідом своїх ціннісних установок.

Формування ціннісних орієнтацій – це процес розвитку, в якому людина бере на себе відповідальність за максимально повну реалізацію свого потенціалу. Саме тому в інтерпретуванні категорії «формування» треба виходити з того, що вона відображає весь спектр цінностей, а також конкретно-історичні обставини життєдіяльності індивіда, в яких відбувається процес засвоєння ціннісних орієнтацій. Таким чином, формування ціннісних орієнтацій відбувається в тих умовах життєдіяльності, які забезпечують можливість людині свідомо і сумлінно виконувати свій громадський обов'язок [4].

Студентська молодь, як особлива соціально-демографічна група, привертає увагу дослідників у різних сферах життєдіяльності. Це обумовлено тим, що саме студентська молодь є індикатором усіх суспільних змін, гостро реагує на глобальні проблеми та дає відповідні реакції. Вона має відмінні риси не тільки від дорослих, але й від інших груп молоді, таких як старшокласники, робітнича молодь, молоді вчені чи спортсмени. Основною відмінністю цієї групи є їх

навчальна діяльність, яка спрямована на здобуття певної професії. Це визначає різницю в установках, поведінці, мотивах і цінностях студентів технічних, гуманітарних, медичних, економічних та інших закладів вищої освіти. Іншою важливою особливістю студентської молоді є її віковий діапазон (18-23 роки), що впливає на подібне сприйняття світу, світоглядні установки та психофізіологічні особливості розвитку [1].

Більшість дослідників вважають, що період навчання у вищому навчальному закладі є найважливішим для розвитку продуктивних ціннісних орієнтацій. Це пов'язано з тим, що в цей час формується професійна компетентність майбутніх фахівців. Особливістю сучасного навчання у вищих навчальних закладах є те, що університетське ліберальне та творче середовище створює необхідні умови для особистісного зростання і формування вищого, автономного рівня системи ціннісних орієнтацій [4].

Особливості системи ціннісних орієнтацій кожного студента визначаються як об'єктивними факторами (стать, рівень матеріального забезпечення, місце проживання, друзі), так і суб'єктивними (рівень життєвих прагнень, цільові установки, особистісна спрямованість, емоційно-вольова сфера тощо). У процесі оволодіння майбутньою професією на перший план виходять цінності, пов'язані з професійною діяльністю, активним життям і міжособистісними стосунками з друзями та в сім'ї. Це свідчить про тісний взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями та особистісною зрілістю індивіда [3].

У формуванні ціннісних орієнтацій студентів важливо досягти їх розуміння сутності та змісту загальнолюдських і професійних цінностей, а також сформувати прагнення до особистісного, духовного, творчого розвитку і успішної самореалізації в навчальній, суспільній діяльності та майбутній професії.

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що формування ціннісних орієнтацій у студентів відбувається під впливом різних факторів. До них належать сім'я, група однолітків, навчальний заклад, література, культура та засоби масової інформації, які формують в особистості певний світогляд, норми

та цінності. Цей процес передбачає усвідомлення студентами необхідності щоденної роботи над собою, зокрема: пізнання та самопізнання, активної участі у саморозвитку та самовираженні, побудови системи цінностей та ідеалів, гуманістичного ставлення до людей, людяності, активності та здатності до творчої діяльності. Вища освіта є однією з ключових сфер навчально-професійної діяльності молоді та має значний потенціал у формуванні їхнього ціннісного світогляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головаха Є.І. Суперечливість ціннісних орієнтацій і професійне самовизначення особистості. Філософська думка. 1986. № 2. С. 16–25.
2. Жигайло Н.І. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2009. Вип. 1(6). С. 227-237.
3. Жулінська О.В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в психолого-педагогічних умовах. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2011. №32-33. С. 293-298.
4. Козьменко О.І. Аналіз впливу різноманітних чинників на успіх студентів в університеті. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018.Серія 5, Вип. 63. С. 82-85.
5. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. К. : Академ-видав, 2011. 384 с.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Мельничук М. М.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,*